

Det preventiva kriget – Ett rättfärdigt ont?

En analys av Kriget mot terrorismen som preventivt krig

Abstract

The purpose of this thesis is to inspect the very foundations of the preventive war, in form of its moral justification. In terms of exploring that fairness, the War on terror will be used for challenging the matter of justification as well as demonstrating a new and transformed way of referring to preventive aggression, as have been done by the Bush-administration since September 11. The methods of finding out if it is possible to vindicate the preventive war are gathered from international ethics. The first is of a conceptual nature and will develop three major degrees of preventive war, of which the War on terror is the most intense one. Moreover, an investigative and systematic method will be used for the critical interpretation of values and for the discussion of justifying the preventive war, while making prime use of the Just War theory.

The analysis shows that none of the degrees of preventive war is justifiable, depending of varying factors such as the lack of fulfillment of just cause and last resort criteria. However, the result depends partly on the moral values put prior to others in this thesis.

Nyckelord: preventive war, preemptive war, War on terror, Just War, international ethics

Antal ord: 9994

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Tes	1
1.2	Problemformulering	2
1.3	Syfte	2
1.4	Avgränsning och val av fall	3
1.5	Värdeteoretiska antaganden	3
1.6	Metod och disposition	4
1.6.1	Normativ begreppsanalys	4
1.6.2	Normativ ”givet att”-analys	5
1.7	Material och källkritik	5
2	Preventivt krig – begreppet	7
2.1	Befintliga definitioner	7
2.1.1	Preventivt krig av den första graden	8
2.1.2	Preventivt krig av den andra graden.....	8
2.2	Kriget mot terrorismen – en tredje begreppsgrad?.....	9
2.2.1	Bakgrund	9
2.2.2	Utvecklande av tes	10
2.2.3	Begreppskodifieringar och missbruk	11
2.3	Begreppsutveckling.....	12
2.3.1	Ny definition	12
2.3.2	Begreppsanalytisk slutsats.....	13
3	Rättfärdiga det preventiva kriget?	15
3.1	Folkrätt eller moral?	15
3.2	Dilemmat med smutsiga händer	16
3.2.1	Värdekonflikter	17
3.3	Teorin om det rättfärdiga kriget	18
3.3.1	Jus ad bellum.....	18
3.3.2	Jus in bello.....	19
3.4	Diskussion	19
3.4.1	Preventivt krig av den första och andra graden.....	20
3.4.2	Preventivt krig av den tredje graden	21
4	Slutsats	24

5	Referenser.....	26
----------	------------------------	-----------

1 Inledning

Det preventiva kriget är inget nytt påfund, vilket är en vanlig fördom i och med den senaste deklARATIONEN av Kriget mot terrorismen 2001. Fenomenet har i själva verket existerat i vårt medvetande mycket längre än så. Sedan Bush-administrationen omfamnat begreppet efter elfte september-attackerna har emellertid ett nytt ljus kastats på legaliteten och rättfärdigandet av sådana krig. Det preventiva kriget anses traditionellt som illegalt och därmed orättfärdigt, oavsett hur det motiveras, medan Kriget mot terrorismens rättfärdigande är kontroversiellt (Lindley, 2009: 3f.). Inget rättfärdigande är dessvärre så svart eller vitt, särskilt inte i en fråga som denna då de värdekonflikter som uppstår berör flera fundamentala mänskliga värden, så som staters suveränitet och rätten till självförsvar.

Kriget mot terrorismen har inte enbart väckt den slumrande frågan om rättfärdigandet av preventiva krig till liv. I min mening har det dessutom satt begreppsdefinitionen av preventiva krig rejält ur spel. Användningen av begreppet har på senare tid orsakat en viss problematik, då Kriget mot terrorismen klassats som ett sådant krig. Innehavet av massförstörelsevapen och attacker mot oskyldiga civila, utförda av statlösa aktörer, som terrorismen innebär, väcker kraftiga motsättningar. Förebyggande angrepp anses vara viktigare än någonsin. Och att det skulle röra sig om preventiva motaktioner för att förhindra fortsatta attacker är tämligen klart, men till lika stor del irrelevant. I så fall skulle i princip alla krig vara preventiva. Någonstans måste det dras en gräns, och just för preventiva krig har den hittills gått vid våldsaktionens inträffande *innan* fienden slagit till. Det är vad som alltid definierat det preventiva kriget, och vad som också ligger underförstått i termens betydelse – den förebyggande aktionen som sker innan ett misstänkt militärt hot hunnit skrida till verket. Men så är inte fallet för Kriget mot terrorismen. När kriget deklarerades var flera fientliga attacker redan genomförda, och skadan var påtaglig. Därför är det rimligt att överväga att begreppet preventiva krig avsevärt påverkas av Kriget mot terrorismen, med tanke på den begreppsanvändning som ägt rum. Frågan är bara om Kriget mot terrorismen över huvud taget kan anses vara ett preventivt krig, och om det antagandet görs – vilken dess verkan mer precist är på fenomenets rättfärdigande.

1.1 Tes

Ju mer insatt jag blivit i ämnet preventiva krig, desto mer säker har jag blivit på att den tes, som från början bara var en notering i marginalen, har god grund att stå på. Kriget mot terrorismen har i min mening utmanat och förändrat synen på

det preventiva kriget, och gett konsekvenser för dess rättfärdigande. *Jag anser att det preventiva kriget behöver begreppsutvecklas, och att när en sådan utveckling gjorts så kommer den nya begreppsdefinitionen att påverka fenomenets rättfärdigande.* Jag för tre resonemang i den här uppsatsen, vilka alla kan samlas under beskrivningen av den här tesen. I koppling till den, i min mening, nuvarande bristfälliga begreppsdefinitionen av preventiva krig för jag de första två. Dels vill jag visa på att Kriget mot terrorismen kan ta plats under begreppets vingar, men att formuleringen måste förnyas och ändras. I anslutning till det argumenterar jag också för att begreppsformuleringen bör delas in i ett gradsystem, för att lättare urskilja de olika typer av preventivt krig som existerar. Detta inte minst för att underlätta förståelsen för indelningen på svenska, då översättningsmöjligheten från engelska är klumpig. För det tredje vill jag problematisera rättfärdigandet av preventiva krig, givet att Kriget mot terrorismen, som belysande exempel, är en del av begreppet. Detta för att undersöka hur det påverkar fenomenets rättfärdigande.

Det går visserligen inte generellt att anta att bara för att ett begrepp är rörligt föranleder det också att rättfärdigandet av dess innebörd är diskutabel, eller tvärtom. Den här gången är dock fallet just sådant.

1.2 Problemformulering

Problemformuleringen är normativ i sitt anspråk och berör först och främst rättfärdigandet av det preventiva kriget. Fokus ligger på det blåsväder i vilket begreppet hamnat på grund av Kriget mot terrorismen, som är uppsatsens belysande exempel med uppgift att utveckla tesen. För att nå frågeställningens kärna och essens kommer en huvuddel av texten att läggas på begreppsanalysen av preventiva krig. Denna står, som nämnt, i stark koppling till rättfärdigandet, och för att tala om det ena måste man också tillägna det andra tid och rum. För detta kommer ingen underfrågeställning att göras aktuell, då det räcker att säga att begreppet är problematiskt och bör utredas i anslutning till huvudproblematiken. Frågeställningen för uppsatsens huvudproblem, givet Kriget mot terrorismens del i begreppet, är:

- *Kan det preventiva kriget rättfärdigas?*

1.3 Syfte

Det finns ett principiellt intressant syfte med uppgiften i den mån den belyser en problematik som inte ännu är särskilt omskriven, även då den berör ett statsvetenskapligt och normativt viktigt område. Det preventiva krigets rättfärdigande är fortfarande tämligen outforskat, i synnerhet i samband med

Kriget mot terrorismen. Syftet med frågeställningen är att belysa den problematik som ligger i att rättfärdiga ett värdeladdat fenomen, samt att illustrera hur den befintliga begreppsdefinitionen i detta fall brister. Jag finner det, utifrån det faktum att man använt sig av begreppet på Kriget mot terrorismen, uppenbart att definitionen är ungefärlig och osäker. Denna problematik vill jag bringa klarhet i, genom att försöka fylla ett inomvetenskapligt hålrum. Omständigheterna säger också, förutom att det preventiva kriget inte vanligen förekommer med den normativa metoden, att så likväl är fallet för de valda etiska perspektiv som senare kommer att presenteras. På så sätt väljer jag att kasta nytt ljus på det preventiva kriget.

Den utmaning som ligger i den tes och de resonemang jag vill övertyga läsaren om, tar jag mig an för att göra något som inte gjorts förut likväl som för att syssla med något som ligger i mitt eget så väl som i ett principiellt intresse – att utveckla och ifrågasätta svaga och outforskade fenomen.

1.4 Avgränsning och val av fall

Uppsatsens avgränsning kommer att göras till begreppet preventiva krig och dess rättfärdigande. Valet av ämne har redan motiverats på den grund att det är utforskat och principiellt intressant. Vidare kan sägas att normativa frågor ligger författaren varmt om hjärtat, och att det preventiva krigets moraliska motsägelsefullhet tilltalar mig rent forskningsmässigt. Syftet är dessutom att klarlägga problematiken kring det belysande exemplet Kriget mot terrorismen, för att på så sätt skapa en bättre förståelse kring begreppsdefinitionen av det preventiva kriget. Valet av just Kriget mot terrorismen begränsas till det enkla faktum att det är det mest moderna exemplet på en krigsförklaring som refererats till som just preventiv, men som samtidigt tydligt strider mot de traditionella begreppsreglerna. Som det verkar är det vidare det främsta exemplet på en händelse som gjort begreppet preventiva krig problematiskt. Samtidigt beskrivs det som en vändpunkt i den moderna historien och som en ny typ av krigsföring, vilket späder på dess aktualitet (Amstutz, 2008: 121).

1.5 Värdeteoretiska antaganden

För att kunna föra en normativ diskussion behöver man som författare förfäktat vissa antaganden om att värden finns, och göra det tydligt att dessa värden genomsyrar analysen och verkligheten. De är essentiella för de metoder som kommer att användas, likväl som för de normativa perspektiv som kommer att tillämpas.

Ett värde skiljer gott från ont, och beskriver vad som är betydelsefullt för oss. Värdena kan vara av allt från religiösa och politiska till estetiska och kroppsliga.

Enkelt uttryckt beskrivs varje persons andel välbefinnande utifrån tillgången eller bristen på värden (Badersten, 2006: 21). Värden är antingen intrinsikala eller extrinsikala. Det förstnämnda specificerar de värden som är goda i sig själva, så kallade egenvärden. Det extrinsikala värdet är istället beroende av något annat för att vara gott och önskvärt. Det står i relation till ett annat värde, och är gott kanske främst för konsekvenserna det orsakar (Badersten, 2006: 25f.).

1.6 Metod och disposition

De metoder som kommer att appliceras på den givna problematiken är båda normativa till sin form och förutsätter de värdeteoretiska antaganden som redan gjorts. Enkelt uttryckt, för att nyttja normativa metoder krävs en normativ värdeteoretisk övertygelse.

Metodvalen speglar uppsatsens disposition, då metoderna delats in efter dess två huvuddelar: begrepp och rättfärdigande. Till en början kommer en normativ begreppsanalys att precisera den begreppstradition som finns gällande preventiva krig, och hur denna kan komma att ändras. Därefter följer en normativ ”givet-att”-analys, vilken behandlar begreppsförändringen i koppling till dess rättfärdigande. Just på grund av de olika delmomenten blir uppsatsens diskussion löpande, även om den avslutas med större fokus i ett tillägnat avsnitt.

1.6.1 Normativ begreppsanalys

Den normativa begreppsanalysen innebär generellt att ”precisera och klargöra innebörden av och relationen mellan olika värden, normativa principer och normativa begrepp” (Badersten, 2006: 43). Det huvudsakliga syftet här är inte att ta ställning, utan snarare att försöka reda ut oklarheter och vagheter med begreppet. I det specifika fallet är syftet således att reda ut om Kriget mot terrorismen har en del i begreppet preventiva krig. Om man antar att det är så, kommer begreppsdefinitionen sannerligen att behöva utvecklas. Processen blir då i det närmaste teoriutvecklande, efter att ha prövat de existerande begreppsdefinitionerna på det specifika fallet (Teorell, 2007: 48f.). Att utveckla begreppet och att tillämpa begreppsbildning i en normativ analys kräver dock att man noga överväger de explicita värden som innefattas av termen och de värdeteoretiska antaganden som gjorts. Det är viktigt att göra tydlig relationen mellan olika värden och begreppet i sig, och hur dessa påverkar definitionen. Dessutom är precisionen essentiell, det vill säga att begreppet blir entydigt och klart i sin slutgiltiga form (Badersten, 2006: 80ff.). För att skapa en bredd i analysen är det aktuellt att flyktigt jämföra flera av de redan förekommande definitionerna, för att se hur de skiljer sig åt, men det huvudsakliga målet är alltigenom att uppnå intersubjektivitet (Badersten, 2006: 74).

En begreppsanalys är i mångt och mycket värdefull för fortsatt normativ analys, eftersom denna ofta tar sin grund i ett särskilt begrepp. Denna

uppsatsproblematik är inget undantag. För att kunna leda diskussionen kring rättfärdigandet vidare, anser jag det därför viktigt att först föra diskussionen kring begreppet preventiva krig och att därmed höja den normativa analysens interna giltighet (Badersten, 2006: 43ff.).

1.6.2 Normativ ”givet att”-analys

Den normativa ”givet att”-analysen är inte heller ställningstagande i sin natur. Istället ligger fokus på att jämföra de olika ställningarna, och presentera och neutralt granska dem snarare än att rangordna dem (Badersten, 2006: 188). Problematiken i att föra en normativ argumentation kring rättfärdigandet av preventiva krig, eller egentligen vilket krig som helst, är att diskussionen gärna leder till en återvändsgränd. Oundvikligen sätts alltid ett värde framför ett annat, vilket gör argumentationen nyanslös. Den som hävdar att det är fel att döda, kan aldrig se en anledning till krig och kommer att avfärda alla motiv till en sådan handling. Samtidigt vore det oetiskt och olikt människans spontana handlande att prioritera alla värden lika. En ”rättvis” debatt ger inte för den sakens skull svar på ett fenomenets rättfärdigande. Med en ”givet att”-analys är det möjligt att problematisera flera värden var för sig i samma normativa frågeställning, för att nå en eller flera slutsatser. Alltså – givet att värdet är detta, vad är svaret då? (Badersten, 2006: 44f.).

För att lättare kunna problematisera och diskutera ett rättfärdigande kan ett förhållningssätt och en teoretisk grund vara värd att ta i anspråk. Fällan med att använda sig av teoretiska ramverk inom normativ analys är att beroende på vilket perspektiv man använder så står resultatet i relation just till det valet. Det är på grund av dess värden man kan göra ett slutgiltigt antagande. Med det i åtanke, är dock mitt mål att förhålla mig till ett sådant teoretiskt verktyg som ett hjälpmedel för att föra en diskussion, snarare än att finna en lösning. Precis som den normativa ”givet att”-analysen bör nämligen diskussionen om ett rättfärdigande behandlas i hopp om en god debatt snarare än som ett universalbotemedel och en lösning på oetiskt handlande (Sjölin, 2005: 64). För att jämföra värden i koppling till rättfärdigandet av preventiva krig finner jag det lämpligt att använda mig av de etiska perspektiven Dilemmat med smutsiga händer och Teorin om det rättfärdiga kriget. För dessa kommer det dock att redogöras närmare i det aktuella kapitlet.

1.7 Material och källkritik

Materialinsamlingen har i mångt och mycket fallit tillbaka på artikelkällor, då den skrivna litteraturen inom ämnet är relativt begränsad bortsett från generella krigsbeskrivningar. Som tidigare nämnt, är det preventiva kriget i samband med normativ analys och frågan om rättfärdigande relativt utforskat. Av den anledningen har det därför varit svårt att hitta direkt litterär information som berör problematiken, vilket också föranlett en del eget resonande. Den grad till vilken

sådan argumentation underbyggts, överensstämmer dock med syftet om begreppsutveckling och att fylla ett statsvetenskapligt tomrum.

Det är däremot väsentligt att belysa den källkritiska aspekten i koppling till det artikelmässiga materialet i majoritet. Artiklar skrivs inte sällan fristående från mer etablerad litteratur, och som avstickare i smala ämnen. Trots detta är intresset och skrivierna i just detta ämne relativt stora artikelmässigt, vilket är anledningen till att flertalet artiklar kommit till användning. Ett problem hade möjligen varit om man baserat texten på ett fåtal artiklar, men jag finner ingen orsak att vara kritisk mot användningen av artiklar om de kommer med sådan variation som i detta fall. Naturligtvis ska man inte därför upphöra att värdera varje författares ansatser och motiv med sin forskning, men det är intet annorlunda från den källkritiska processen vid mer omfattande verk.

2 Preventivt krig – begreppet

Det preventiva kriget är utan tvekan ett ganska vanligt fenomen, till trots att dess definition inte är särskilt väletablerad eller tydlig. Databaser som täcker de 79 största mellanstatliga krigen mellan åren 1816-1997, visar att ungefär 29 procent av krigen varit vad man skulle referera till som preventiva, och att dessa på senare tid också tilltagit markant i omfattning (Lindley, 2009: 4).

Det är lätt hänt att använda sig av begreppet utan att egentligen referera till någon särskild definition. Särskilt är måhända fallet sådant för gemene man som inte är statsvetenskapligt insatt. Just därför är en gedigen och fungerande definition nödvändig. För att kunna definiera det preventiva kriget behöver man väga in vad som anses väsentligt och relevant i en sådan begreppsdefinition. Men det bör inte förväxlas med dess rättfärdigande. Bara för att ett fenomen existerar behöver det inte vara legitimt.

Att föreställa sig en första fientlig attack som en attack i preventivt syfte ligger nära till hands, oavsett hur man vardagligt talar om begreppet. Ett uttalat eller outtalat motiv är ju alltid preventivt i någon mån, kan man argumentera. Och anledningen till att starta krig är väl alltid för att man känner sig hotad? Det finns reellt flera faktorer som antyder en viss skillnad mellan krig och krig. De omständigheter som styr vad som utgör ett preventivt krig kommer att beröras vidare i detta kapitel. Syftet är att visa vad som traditionellt likväl som idag, genom en ny moderniserad definition, menas med preventiva krig.

2.1 Befintliga definitioner

Det preventiva kriget har två delar: *preventivt* och *krig*. För att något ska vara preventivt så innebär det till synes att det uppkommer i ett förebyggande syfte. Och för att vara ett krig innebär det att minst 1000 personer ska ha omkommit (Umeå Universitet – Definitioner av krig, 2010). Dessa två kriterier i kombination kan tyckas utgöra det preventiva kriget. Men det är inte fullt så enkelt, vilket redan från början understryker begreppets komplexitet. Begreppet ger upphov till flera frågetecken. Måste exempelvis det preventiva syftet ge resultat för att det ska få kallas ett preventivt krig, och är det bara ett ”vanligt” krig om målen inte infrias? Vissa ifrågasätter till och med att den moderna krigsföring som preventiva krig innebär ska få fortsätta att kallas för ”krig” i den historiska bemärkelsen (Oberleitner, 2004: 263).

För att från början vara tydlig med vad ett preventivt krig är generellt, kan en ungefärlig definition sägas vara: ett preventivt krig är ett krig som utbryter på grund av att hotet av en fientlig attack bevisat den ofrånkomlig (Gordon, 2006: 496). En sådan allmän förklaring delas dock ofta in i mindre delar. Den vanligaste

akademiska indelningen av det preventiva kriget sker i det som på engelska kallas ”preventive war” och ”preemptive war” (Reichberg, 2007: 6). Däremellan fluktuerar definitionerna ofta och svenskan har inga goda översättningsmöjligheter som kan skilja termerna åt, vilket inspirerat mig till att på egen hand etablera ett gradsystem inom begreppet. Det preventiva kriget indelas därmed i första respektive andra graden. Indelningen är tämligen logisk och kan motiveras på god grund av den gradvis ökade kännedomen om motståndarens hot.

Eftersom just Kriget mot terrorismen används som ett belysande exempel kommer även USA:s officiella definitioner att diskuteras, just på grund av dess inblandning i att väcka till liv debatten om begreppet och rättfärdigandet av preventiva krig. Det är självklart att dessa är oneutrala, och kanske till och med partiska, men för att skapa en nyanserad bild av definitionens utbredning är de ändå intressanta.

2.1.1 Preventivt krig av den första graden

Det som benämns ”preventive war” – preventivt krig av första graden (minst kännedom om motståndarens rustning) – förekommer vid ett tidigt konfliktstadium och äger rum på grund av tecken på militär obalans och en utveckling av militära hot som skulle kunna vara en fara för säkerheten i framtiden. Målet med sådan våldsanvändning är att förstöra motståndarens förmåga att utföra attacken, innan de får chansen att mobilisera (Amstutz, 2008: 122). Det handlar alltså om tron på ett hot – och därför omständigheter, känslor och psykologiska aspekter i ett längre tidshänseende. Det gör ofrånkomligen den här graden av preventivt krig ganska svårsmått (Kurtulus, 2007: 224).

USA:s försvarsdepartement beskriver den här typen av preventivt krig som: “a war initiated in the belief that military conflict, while not imminent, is inevitable, and that to delay would involve greater risk” (Lindley, 2008: 11).

Ett exempel på ett preventivt krig av den första graden kan illustreras av när Israel bombade en irakisk kärnavapensreaktor i juni 1981, i tron om att en sådan reaktor skulle generera massförstörelsevapen, vilket i sin tur skulle hota Israel (Amstutz, 2008: 123). Exempelen är dock få och sällan så klara som beskrivningen vill göra aktuellt.

2.1.2 Preventivt krig av den andra graden

Det som kallas preemptive war – preventivt krig av andra graden – är ett förebyggande krig som inträder först när risken för attack är överhängande och omedelbar med en tydlig kännedom om motståndarens resurser och rustning, och där man agerar för att undvika den planerade attacken med förebyggande våld (Amstutz, 2008: 122). Till skillnad från preventivt krig av första graden, så finns här ett märkbart hot om fiendens ökade militära styrka och påtänkta anfall. Det är alltså ett beslut som sker på tydligare materiella grunder. Ett exempel på ett

preventivt krig av den andra graden är Sexdagarskriget som ägde rum mellan Israel och dess grannländer Egypten, Syrien och Jordanien 1967. Den femte juni, efter flera veckors spänning mellan länderna, attackerade israeliskt flygvapen baser med ungefär 80 procent av de tre ländernas krigsplan. Under de militära operationer som följde ockuperade Israel flera områden. Vad som orsakade utbrottet, och vad som i efterhand ofta legitimerat motiven för en preventiv attack, var bland annat mobiliserade egyptiska trupper på Sinaihalvön, de genomgående arabiska demonstrationerna om Israels förstörelse, den överväldigande rädslan hos det israeliska folket och gängbildandet av de arabiska staterna (Kurtulus, 2007: 220ff.)

Ett annat exempel på vad som hade kunnat ses som ett preventivt krigsutbrott, om USA valt att agera med våld, är Kubakrisen 1962 då Ryssland placerade kärnvapenklassade medeldistansrobotar i riktning mot USA. Nu nådde man en annan lösning genom en amerikansk flottblockad och förhandlingar om nedmontering, men hotet var fortfarande så konkret och omedelbart att det om det utbrutit krig från amerikansk sida kunnat falla in i den andra graden av preventivt krig (Nationalencyklopedin – Kubakrisen, 2010).

Den andra graden av preventivt krig är utan tvekan vanligare än den första, och det är också mestadels till den som Bush-administrationen hänvisar i The National Security Strategy of the United States (National Security Strategy 2002, s. 1ff.). USA:s försvarsdepartement definierar den här graden av preventivt krig som: "an attack initiated on the basis of incontrovertible evidence that an enemy attack is imminent" (Lindley, 2008: 11).

2.2 Kriget mot terrorismen – en tredje begreppsgrad?

2.2.1 Bakgrund

Kriget mot terrorismen deklarerades av USA efter terroristattackerna mot Pentagon och World Trade Center den elfte september 2001. Ungefär 3000 människor dog i elfte september-attackerna – en "ohygglig men ändå måttlig siffra" i en värld av naturkatastrofer och krig. Men konsekvenserna var desto större. Efter en knapp månad inleddes "Operation Enduring Freedom" i Afghanistan för att störta Talibanregimen och lokalisera terroristnätverket Al Qaeda och dess främste ledare Usama bin Ladin, som anses ansvariga för attackerna. Nästa mål var Irak och diktatorn Saddam Hussein, som även han sades hade starka kopplingar till Al Qaeda, och som dessutom ska ha varit på väg att framställa massförstörelsevapen. Därefter har flera andra insatser gjorts (Liedman, 2005: 315f.).

Vid flera tillfällen har det ansetts att USA haft andra motiv med sin krigsdeklaration än att bara förebygga terrorismen. USA gick exempelvis in i Irak 2003, utan stöd från FN då Säkerhetsrådet inte kunde enas. Kritiker, i samma anda som flera av vetoländerna, hävdade dock att FN hade behövt mer tid på plats i

Irak för inspektioner (Amstutz, 2008: 127). När varken anknytningar till Al Qaeda eller massförstörelsevapen sedan kunde kartläggas, hette det istället att målet varit att störta diktatorn och frambringa demokrati i landet. Vissa hävdar att det aldrig funnits tillräcklig grund för att rättfärdiga krig ens i självförsvar vid den punkten (Bakircioglu, 2009: 1299).

Begreppet preventiva krig nyttjades i samband med Kriget mot terrorismen i ”The Bush Doctrine”, som också är känd som ”The Preventive War Doctrine” och ”The National Security Strategy of the United States” (NSS), år 2002 och 2006, för att tydliggöra den preventiva strategin att åsidosätta terrorismen (National Security Strategy 2002: 6). Dessutom ville man göra det klart att massförstörelsevapen inte användes av fienden (Trachtenberg, 2007: 1). I NSS från 2002 gjorde Bush det tydligt att de från Kalla kriget väletablerade strategierna uppdämningspolitik (eng. containment) och avskräckning (eng. deterrence) nu var föråldrade och behövdes bytas ut mot något som bekämpade nätverk som inte hade ett land och en befolkning i ryggen. Detta utvecklades vidare på flera ställen i NSS-dokumentet där det talas om att förhindra framtida hot genom att: ”exercise our right to selfdefence by acting preemptively” (National Security Strategy 2002: 6).

Sven-Eric Liedman talar om kampen mot terrorangrepp, genom Kriget mot terrorismen, som en lika betydelsefull vändpunkt för modern historia, som när Sovjetunionen föll 1989. Sedan dess har världen haft en enda kvarvarande supermakt, och den lyckades terroristerna visa sårbar inför såväl den muslimska världen som rent globalt (Liedman, 2005: 315). Ändå var inte fienden stor och stark, utan snarare koncentrerad till individer och små grupper. Speciellt var istället dess oanade framfart och grymhet: ”wanton destruction and the targeting of innocents; whose so-called soldiers seek martyrdom in death and whose most potent protection is statelessness” (Barber, 2003: 80). En mer precis definition av terrorism är användningen av våld, där avsikten inte primärt är att drabba våldsoffren, utan att påverka andra gruppers handlingssätt genom den uppmärksamhet och fruktan för skada och död som skapas genom sådan brutalitet (Goldmann, 1997: 271). Syftet är inte främst att splittra motståndarens styrkor utan att genom attacker med stor symbolisk betydelse angripa masspsykologiska och civila mål, och tvinga motståndaren till desperata motåtgärder. De som utsätts för attackerna är inte bara politiker utan kanske främst oskyldiga människor som råkar gå förbi på gatan eller ta flyget just den dagen (Agrell, 2000: 67f.). Då våld utförs av icke-statliga aktörer, tvingas de stater som skyddar sig från sådana inte sällan att vidta icke-demokratiska åtgärder så som kameraövervakning av offentliga platser, kontoöversikt och rätt till spärning, telefonavlyssning, åsiktsregistrering och förbud mot vissa typer av organisationsbildningar (Badersten, 2006: 31).

2.2.2 Utvecklande av tes

Efter att ha vägt de befintliga begreppsdefinitionerna mot Kriget mot terrorismen är det, i min mening, bevisat att begreppet är otillräckligt. Om man utgår ifrån att

Kriget mot terrorismen är ett preventivt krig, då det i officiella sammanhang benämns på ett sådant sätt, kan något annat omöjligt konstateras. Kriget mot terrorismen uppvisar för det första en annan, ny, typ av aggression mot fienden som inte tidigare varit lika aktuell. Dessutom hade attacker redan inträffat när USA förklarade krig, vilket inte traditionellt anses som en preventiv krigsförklaring. En logisk följd av denna slutsats är att undersöka på vilket sätt Kriget mot terrorismen kan införlivas i begreppet, och vad det i sin tur skulle betyda för begreppet.

Min tes är att begreppet måste moderniseras och förändras, inte blott expanderas. Givet att en ny begreppsformulering växer fram, är min tro att den oundvikligen kommer att påverka rättfärdigandet av det preventiva kriget, eftersom begreppets värde implicit ligger i dess rättfärdigande. På så sätt vävs begreppet och rättfärdigandeprocessen ihop i den här uppsatsen, men även i det preventiva krigets egentliga mening.

2.2.3 Begreppskodifieringar och missbruk

Det är naturligtvis ingen alldeles självklar tes, och det finns några fenomen som måste uteslutas för att den ska bli mer renhårig. Vad som skulle kunna motsäga tesen är om begreppet preventiva krig använts felaktigt i fallet Kriget mot terrorismen, och att detta helt enkelt lett till en onödig uppståndelse kring begreppets riktiga betydelse. Det kan mer än väl anses att politiska ledare i vissa fall använder sig av politiska termer av den enda anledningen att legitimera sitt våldshandlande. Och det är inte omöjligt att det preventiva kriget har blivit en sådan term. Humanitära svepskäl har flera gånger använts på det viset. Det humanitära skenmotivet används för att legitimera en intervention som egentligen har som huvudsakligt syfte att utmanövrera politiska motståndare som befinner sig i landet (Agrell, 2000: 220). Att något liknande skulle ha inträffat med det för den här uppsatsen aktuella begreppet, är därför inte otänkbart. Men det är samtidigt svårt att kontrollera för. När det därför omnämns på ett sådant regelbundet sätt i National Security Strategy är det om inte lättast, i alla fall mest lämpligt, att utgå ifrån att det ändå är en regelrätt strategi, eftersom allt annat förblir spekulationer. Ett större tidsmässigt avstånd till händelsen skulle visserligen underlätta en undersökning av missbruk och vad som levts upp till och inte, men i dagsläget finner jag det mer principiellt intressant att välja den andra vägen att gå.

Politiker kan även beröras på en annan punkt. Det finns ju alldeles uppenbart flera olika tolkningar av vad ett preventivt krig innebär. Gemene mans uppfattning har redan nämnts. Men det bör alltigenom göras tydligt att det är den akademiska tolkningen som görs här. Det är akademiska källor som konsulteras, vilket inte alltid väger in politikernas kodifieringar och gemene mans användning av begreppet. Därmed inte sagt att andra tolkningar inte kan vara principiellt intressanta, men de tillhör en annan uppgift.

Med det sagt, har tesen klargjorts ytterligare och begränsats till att utesluta ett eventuellt begreppsmissbruk och andra begreppstolkningar än den akademiska,

till den punkt Kriget mot terrorismen vidrör något annat. För att diskutera vidare i tidigare spår var en sådan avgränsning viktig.

2.3 Begreppsutveckling

2.3.1 Ny definition

Det har hittills funnits delade meningar om hur Kriget mot terrorismen ska placeras in i någon av dessa två grader av preventivt krig. Många menar att självmordsbombare och massförstörelsevapen i händerna på statlösa aktörer borde innebära en helt ny syn på legaliteten av preventiva krig, eftersom terrorismen inte lätt kan tacklas med vanliga metoder (Bakircioglu, 2009: 1298). En ny attityd har inte bara växt fram bland forskare, utan också inom den amerikanska regeringen. Amin Saikal beskriver ett tankesätt som inte kan jämföras med tidigare försvarsstrategier:

”By June 2002, the Bush Administration expediently embraced a new strategic doctrine to enable the USA to bomb first and explain later. The doctrine exalted the primacy of preemptive strikes against terrorists and hostile countries possessing chemical, biological and nuclear weapons.”
(Saikal, 2003: 7).

När man efter elfte september lokaliserat ansvaret för attackerna till Al Qaeda, och Afghanistan, uttalade sig president Bush:

“Americans should . . . expect . . . a lengthy campaign, unlike any other we have ever seen . . . We will starve terrorists of funding . . . drive them from place to place, until there is no refuge . . . And we will pursue nations that provide aid or safe haven to terrorism . . . [A]ny nation that continues to harbor or support terrorism will be regarded by the United States as a hostile regime.”
(Bakircioglu, 2009: 1298).

Båda dessa citat antyder en annorlunda konflikt, som kommer att eskalera om ingen ingriper. Den är något som kräver en preventiv strategi, i den mening att den ska förebygga det som komma skall. De traditionella konturerna av självförsvar suddas ut genom att nyttja en annan tidsram än tidigare, och genom att hålla stater ansvariga för attacker som terrorister gjort utan deras egentliga stöd (Bakircioglu, 2009: 1298). USA ansåg helt enkelt att det krig som skulle komma att utbryta berodde på en enda sak: vad som inträffat den där dagen i september, och att den situation terroristerna försatt landet i gav dem en särskild rätt till krig som andra inte kunde åta sig (Barber, 2003: 97). Traditionellt hade det inte haft

någon betydelse för begreppet om själva strategin är preventiv, om fientliga attacker redan är ett faktum. Det hade varit en ren krigshandling, inte en preventiv sådan. Men något i den amerikanska skrällen för terrorismen säger att vi måste tänka om. Bush, som tidigare konsulterat den andra graden av preventivt krig, förklarade i NSS 2002 att terrorismen gjort det omöjligt att vänta på att hotet skulle bli överhängande, vilket ju definierar den andra graden (Bakircioglu, 2009: 1299). Attackerna ägde rum på ett sådant sätt att de fortfarande var i högsta grad oanade, och av den anledningen också i det närmaste omöjliga att förebygga. Viljan att bekämpa sådan våldsföring är intensiv, och berättigar möjligen det preventiva anslaget då attackerna var oförutsägbara. Man kan tänka sig att då istället klassa all våldsföring *efter* den ”första varningen” som de attackerna innebär, som det som preventivt ska motverkas. De första attackerna har då gjorts till ett mått på styrka, och ett tydligt tecken på ett fientligt hot, som vi återfinner som skäl till preventiva krig i de befintliga begreppsdefinitionerna. Samtidigt innebär den processen en förhandling med innebörden av den befintliga begreppsformuleringen. Men det ska på samma gång klargöras att det som saknas i de befintliga begreppsdefinitionerna är ett faktiskt konstaterande av att de fientliga attackerna inte ännu ägt rum, även om detta ligger underförstått i deras betydelse. Det faktumet berättigar egentligen en övergripande begreppsdefinition som omtalar *både* den preventiva attack som sker före och efter att ett fientligt hot gjorts till verklighet. Att klargöra ett sådant faktum är hur som helst viktigt för att skilja den lägre våldsintensiteten från den högre, då en tredje begreppsgrad snickras ihop. Det är helt enkelt den faktorn som ger liv åt ett sådant begreppsbygge.

På den grunden skulle begreppsdefinitionen för den tredje graden av preventivt krig vara: *ett preventivt krig av den tredje begreppsgraden är ett krig initierat av en stat för att förebygga ytterligare våldsaktioner av en stat eller av en statlös aktör.*

De faktorer som skiljer Kriget mot terrorismen från andra exempel på preventiva krig är desamma som bör vägas in i en ny begreppsdefinition. Den mest uppenbara skillnaden är att attacker redan ägt rum, men att syftet för en motattack fortfarande kan vara preventivt. Dessutom bekämpar man inte längre bara stater, utan även statlösa aktörer. Hotet behöver dessutom inte vara omedelbart överhängande, vilket hittills varit fallet för de allra flesta exempel på preventiva krig. På den grunden är den nya samlade begreppsdefinitionen: *ett preventivt krig är ett krig initierat av en stat som främst ämnar förebygga vad som anses som en planerad fientlig våldsaktion eller ytterligare fientliga våldsaktioner av en annan stat eller av en statlös aktör.*

2.3.2 Begreppsanalytisk slutsats

Begreppet preventiva krig tar minst sagt mycket i anspråk och dess problem är kanske främst att det kommit att inkludera så mycket att det nu är svårt att göra en tydligare avgränsning. De tre begreppsgrader som beskrivits hittills skiljer sig främst åt i tidsaspekten – om det är ett omedelbart eller mer långtgående hot –

samt om en fientlig attack faktiskt hunnit äga rum eller inte, vilket är fallet i det tydligaste av exempel på preventiva krig mot terrorism, nämligen Kriget mot terrorismen. Därmed inte sagt att kriget inte förebygger ytterligare säkerhetsrisker, men det förebygger inte den första fientliga attacken utan är snarare en reaktion på denna. Efter att så här långt ha uteslutit ett eventuellt begreppsmissbruk, är det med Kriget mot terrorismen som högst aktuell del av debatten kring preventiva krig omöjligt att bortse från den nyfunna tredje begreppsgraden, även om den till synes försvårar definitionen av begreppet i sin helhet. Det är dock inte skäligen att utgå ifrån att bara för att definitionen försvåras av en modernisering så ska den undvikas.

3 Rättfärdiga det preventiva kriget?

Med en analys av begreppet preventiva krig i bagaget kan diskussionen ledas vidare till huvudproblematiken om fenomenets rättfärdigande. Därmed inte sagt att de två skilda analyserna inte hör samman, vilket jag snarare gjort tydligt att de gör. Med en utvecklad och moderniserad begreppsformulering kan det preventiva krigets rättfärdigande, givet just den formuleringen, analyseras på ett nytt sätt. Även Kriget mot terrorismen kan behandlas som tillhörande begreppet preventiva krig, vilket ofrånkomligen bör påverka helhetsdommet av dess rättfärdigande.

Analysen av det preventiva krigets rättfärdigande kommer att illustreras genom en diskussion kring folkrätt och moral, samt i ljuset av de etiska perspektiven Dilemmat med smutsiga händer och Teorin om det rättfärdiga kriget.

3.1 Folkrätt eller moral?

För att ens kunna tala i större ordalag om det preventiva kriget i rättfärdigandetermer krävs det i princip att man gör en avvägning mellan det legala och det moraliska. Antingen kan man tala om det preventiva kriget som orättfärdigt enligt folkrätten eftersom det bryter mot en annan stats suveränitet, men som kan legitimeras av FN. En stats suveränitet innebär enligt folkrätten att andra stater ska respektera och erkänna dess regering och territoriella gränser (Goldmann, 1997: 62f.). Suveräniteten kan bara upphävas av FN:s säkerhetsråd, om det anses att läget i staten är ett hot mot internationell fred och säkerhet och upprätthållandet av mänskliga rättigheter (Gustavsson, 2006: 398f.). Gör man avvägningen att diskutera den internationella lagen, finns det i förenklade former ett betydligt mer utpräglat rätt och fel. Så länge lagen åtföljs, med legitimerande våldshandlingar endast av en auktoritet, så kan man utan större bekymmer benämna ett krig som legitimt eller inte, eftersom man då accepterat FN som legitimerande källa. Det preventiva kriget utbryter då endast som en kontrollerad handling. Men verkligheten är sällan så enkel, särskilt inte om man förfäktar ett axiologiskt synsätt om att värden finns. Om vi utgår ifrån att värden faktiskt existerar och att de är lika för alla människor, blir rättfärdigandet av preventiva krig desto svårare att åstadkomma (Badersten, 2006: 56ff.). Enligt mig, är detta synsätt inte förenligt med att rakt av försvara den internationella lagen. Men däremot kan folkrätten fortfarande problematiseras i koppling till de moraliska aspekterna av det preventiva kriget.

Benjamin Barber, som förlitar sig på den internationella lagen, anser att det preventiva krigets rättfärdigande faller på sin egen orimlighet eftersom fenomenet inte är realistiskt hållbart. En sådan argumentation är visserligen intressant, men

inte desto mindre nyansfattig. Jag vill hävda att om den internationella lagen står i centrum, så är moralen åsidosatt.

Inte att förglömma, finns dock aspekter med folkrätten som är intressanta i frågan. Grundregeln för strid sägs vara att onödigt grymhet ska undvikas och de enda legitima målen är fiendens militära materiel. Dessutom är våldshandlingar och hot om våld med syfte att terrorisera civila alltid förbjudna (Bring, 2002: 124). Det gör terrorismen till en högst olämplig och grym typ av krigsföring, vilket möjligen skulle påverka sättet på vilket man får försvara sig mot den.

3.2 Dilemmat med smutsiga händer

Teorin om smutsiga händer, som gärna refereras till som dilemmat av detsamma, uttrycker en ond vidtagen handling för att åstadkomma en god effekt (Badersten, 2006: 118). Att i rollen som politiker gå emot sina egna och andras moraliska övertygelser, för att tjäna det allmänna goda eller för att uppnå ett strategiskt mål, kan klassas som en sådan handling. Att utöva våld för att skydda sin befolkning mot terroristdåd står i fokus för Kriget mot terrorismen. Som privatpersoner hade medlemmarna av USA:s regering troligen sett det moraliska felet med att bemöta våld med våld, men med politisk makt får moralen en annan prioritering. Men det behöver inte vara en prioritering som görs med glädje. Uppenbarligen är en president ansvarig för sin befolknings säkerhet, och nyttjandet av våld kan vara en viktig del av det ansvaret. Det är inte desto mindre ett faktum att sådana beslut om våld ofta påverkar människor som inte haft någonting att göra med anledningen till beslutet (French, 1983: 15). Huvuddelen av människor skulle nog ändå anse att nationens säkerhet går före privatpersonens moral om denne är politiker, och att ansvaret gentemot sitt folk är större än honom själv. Men detta gäller bara så länge det ansvaret inte missbrukas.

Dilemmat med smutsiga händer är problematiskt just eftersom det alltid, oavsett hur gott resultatet blir, också skildrar något ont och dåligt. Konflikten mellan värden blir uppenbar om den onda handlingen bryter mot de värden som man indirekt vill åstadkomma genom den goda effekten, vilket inte sällan är fallet. Om man anser att Bush-administrationen ljugit för att utföra andra syften än det preventiva, så kan man tänka sig att det ändå skulle vara för att gynna sin befolkning och dess säkerhet, en så kallad vit lögn som om ingen får reda på den inte heller orsakar någon skada. Detta så vitt man inte anser att den vita, eller nobla, lögnen ändå är en lögn och ett moraliskt fel. Man kan förmoda att befolkningen inte föredrar att politikern på egen hand bestämmer att för deras bästa ljuger för dem. För vem är han att bestämma över någon annans åsikt? Vi hoppas att han är ärlig, men vi misstänker att han agerar för sig själv likaväl som för oss (Walzer, 1973: 163). Och vad händer om lögnen inte ger det resultat som var meningen? (Badersten, 2006: 118). Vi kan inte ta för givet varken altruismen eller det goda omdömet hos den som fattar beslut åt oss. Sissela Bok menar att lögn förekommer på återkommande basis inom statliga regeringar. Det är inte möjligt, säger hon, att helt undvika att bedra eller vilseleda människor i en viss

mån för att kunna leda dem och effektivisera det styrande arbetet (Bok, 1992: 218ff.).

3.2.1 Värdekonflikter

Dilemmat med smutsiga händer handlar, som redogjorts för, om goda konsekvenser på bekostnaden av en ond handling. Men för att bedöma vad som är gott och ont krävs en bestämmelse och prioritering av värden. Tanken är att plikter och förbud finns, även om så inte i absolut form, för att tillmötesgå människors moraliska rättigheter (Tännsjö, 2000: 78). Värden som alltid är centrala i frågan om krig är mänskliga rättigheter och rätten till liv. Om en stat anför vad som anses vara ett preventivt krig, så är det huvudsakliga syftet att skydda den statens befolkning – ett gott syfte om det hade slutat där. Men, inte helt oväntat, så uppstår konflikter mellan dessa värden. Man måste även ta i beaktande de människor som kommer att skadas i det land man för krig, och även de egna soldater som kommer att stupas. Att resonera konsekvensetiskt skulle innebära att den handling som innebär minst döda människor skulle vara det rätta. Man kan säga att den handling som orsakar mest nytta, enligt utilitarismen, är önskvärd (Badersten, 2006: 114). Möjligheten att legitimera det preventiva kriget beror på vilka värden man lägger i ett sådant krig. Om rätten till liv är det högsta intrinsikala värdet, och plikten är att inte döda, så är svaret tydligt. Det är inte legitimt att döda någon alls för ett större nyttomaximerande syfte.

Priset på ett liv kan dessvärre inte värderas så enkelt. John Harris argumenterar för att människor, om de hamnade i en sådan situation att de skulle tvingas välja, tenderar att ställa sig bakom valet att förlänga livet för färre människor en längre tid än för långt fler människor en kortare tid, vilket antyder att livet ändå värderas olika och inte enligt konsekvensetikens nyttomaximering (Ahlenius, 2004: 205). Då förhoppningen med ett preventivt krig bör vara att förhindra att fler människor dör, så är livets värde en ganska essentiell fråga. För kan man ens veta att färre människor kommer att dödas om man går ut i krig än om man inte skulle göra det? Det är inte möjligt att veta hur många attacker som skulle ha skett, men det är garanterat att ytterligare människor kommer att dö genom en krigsdeklaration. Med Kriget mot terrorismen och det preventiva kriget av den tredje graden som exempel, är det inte helt omöjligt att man anser att den egna befolkningen på något sätt är mer värd än sin motståndares eftersom den indirekt skadat den egna (detta till trots att terroristerna är mer eller mindre statslösa). Plikten att inte döda oskyldiga blir då färgad, eftersom vissa anses mer oskyldiga än andra.

Suveränitetsprincipen kan vidare appliceras på termen negativa rättigheter, som en rätt till varje stats självbestämmande, vilken visar sig problematiskt då staten inte åtföljer mänskliga rättigheter (Badersten, 2006: 109ff.). Här finns en värdekonflikt mellan den uppenbara rätten till varje stats egenbestämmande och missbruket av densamma. När preventiva krig utspelar sig är det inte helt omöjligt att det humanitära skälet att hjälpa till att bemöta mänskliga rättigheter i en annan stat används som skenmotiv. Fallet är kanske inte minst sådant när terrorismen

bekämpas, då det är svårt att lokalisera var de statlösa aktörerna håller hus. Chansen att hamna i sådana situationer är antagligen större med kampen mot terrorismen, eftersom den är just statlös, till trots att man ändå till viss mån låter stater stå till svars för attackerna. Det finns därför en osäkerhet i att gå i krig mot statlösa aktörer, men det ligger också en värdekonflikt i att en gå i krig mot stater för att bekämpa dem. Oskyldiga civila kommer utan tvekan att dödas.

I vissa stater är svepskäl ändå legitima skäl för krig. Att behandla sin befolkning på ett anmärkningsvärt och utsugande sätt, och att inte följa de mänskliga rättigheterna, bör kanske leda till en rättmätig intervention, trots att det preventiva syftet inte infriades och terrorister inte hittats. Men den är bara rättmätig om det inte finns några andra motiv, och om man inte ljugit och sagt något annat till sin befolkning. Det preventiva kriget blir då inte bara en fråga om att bryta den statens suveränitet, utan också på vilken rättmätig grund det görs, och med vilka ursprungliga avsikter.

I kontrast till suveränitetsdiskussionen står självklart varje stats rätt till självförsvar, som säger att stater har "the inherent right of individual or collective self-defense if an armed attack occurs (Amstutz, 2008: 120f.). FN:s artikel 51 godkänner försvaret mot de attacker som hamnar i den kategorin (Oberleitner, 2004: 265).

3.3 Teorin om det rättfärdiga kriget

Teorin om det rättfärdiga kriget (eng. Just War theory) är en av tre huvudsakliga moraliska "våldsbedömare". Tillsammans med pacifismen och den amoraliska realismen har perspektivet dominerat historien för den moraliska våldsanalysen (Amstutz, 2008: 10). Teorin består mer specifikt av elementen Jus ad bellum (rätten till krig), Jus in bello (rätten i krig) och Jus post bellum (rätten efter krig). Mest aktuella här är de två förstnämnda, då det kontroversiella med det preventiva kriget är den egentliga akten att deklarera ett sådant krig, och på vilka grunder och med vilka motiv det genomförs.

3.3.1 Jus ad bellum

Oavsett vilket motiv man har för krig, så är det svårt att påstå att det inte först finns många andra alternativ som är mindre våldsamma och kanske till och med mer givande lösningar på en konflikt. Preventiv diplomati och förhandlingar är kanske det mest tydliga exemplet, med fredliga metoder för att reglera staters relationer till varandra (Goldmann, 1997: 48). Först när man uttömt alla andra alternativ är krig en lösning, som ska ses som en sista utväg. Det är ett av kriterierna för Teorin om det rättfärdiga kriget, som hävdar att krig precis som alla andra internationella relationer kan och bör utsättas för moraliska erkännanden. De andra kriterier som innefattas av Jus ad bellum, och som enligt teorin beskriver ett legitimt krig, är att det finns ett rättfärdigt skäl för krig, att det utfärdas av en

legitim auktoritet, att det är av rätt avsikt, att motiven är begränsade och proportionella till handlingen, samt att det finns en rimlig chans för framgång (Amstutz, 2008: 115).

Om man utgår ifrån teorin om det rättfärdiga kriget så är vissa av kriterierna mer oberäkneliga och svåruppskattade än andra vid ett eventuellt legitimerande av det preventiva kriget. Det rör skälen, avsikterna och motiven. Och indirekt det påträffade hotet. Om hotet är tillräckligt stort och uppenbart, och intentionen är att utrota hotet som annars hade äventyrat freden i det längre loppet, skulle det enligt teorin rättfärdiga både skäl genom ett sätt att förintona ondskan, avsikt genom den givna intentionen att skapa långvarig fred, och motiv genom att begränsas därvid. Så länge dessa kriterier uppfylls, tillsammans med de övriga enligt Teorin om det rättfärdiga kriget, kan det preventiva kriget legitimeras. I alla fall om man försvarar den teoretiska utgångspunkten. Men det är självklart inte fullt så oproblematiskt. Hur mäter man exempelvis vad som är ett stort och uppenbart hot, om inte från fall till fall? Och är det så lätt att utesluta skenmotiv och försäkra sig om avsikter?

3.3.2 Jus in bello

Jus in bello består endast av två kriterier: urskillning och proportion. Det handlar om att i det förstnämnda använda militärt våld endast mot den politiska makten och de militära styrkorna, och att skilja mellan civila och soldater för att minimera antalet döda och ödeläggandet av civila mål, så som skolor och sjukhus. Att handla med proportion i krig innebär att inte söka att ödelägga samhällen utan anledning. De militära attacker och den förstörelse som görs ska vara i proportion till de mål som ska uppnås (Amstutz, 2008: 115). Michael Walzer menar att våld inte präglas av ”all or nothing, and it isn’t a matter of first or last (or now or never): it’s use must be timely and proportional” (Walzer, 2004: 160). Det är just det som definierar ett rättmätigt krig.

Problematiken för alla preventiva krig med att bemöta kriterierna för Jus in bello är ofrånkomligen motiven bakom krigsutbrottet och Jus ad bellum, vilket även lägger fokus på urskillningen och proportionen. Om man inte har rätt motiv, eller tillräckliga grunder för att gå ut i krig, har man inte heller agerat i proportion med några rättmätiga mål. Att över huvud taget gå ut i krig om grunderna för det är otillräckliga antyder ett missbruk av våld, och en disproportionerlig och orättfärdig vilja att förstöra för fienden.

3.4 Diskussion

“Traditionally, all but the clearest, most urgent, and most necessary pre-emptive wars were considered illegal”, säger Lindley (Lindley, 2008: 3). Det antyder att det preventiva kriget traditionellt anses som orättfärdigt, oavsett grad i det traditionella systemet (eftersom den andra graden med högre kännedom om hotet

är den som omnämns här torde också den med lägre kännedom inkluderas). Men jag vill tro att det varken är så enkelt att fastställa rättfärdigandet för de två första graderna av preventivt krig, eller för den nya tredje graden. Hur som helst, ligger som nämnt huvudfokus i den här uppsatsen på att problematisera den tredje och nya begreppsgraden och dess påverkan på det preventiva krigets rättfärdigande, varför den kommer att ägnas mer plats nedan.

3.4.1 Preventivt krig av den första och andra graden

Det preventiva kriget av den första graden är det med minst kännedom om ett fientligt hot och en militär rustning. Den andra graden har en större kännedom om hotet, men båda är fortfarande aktuella när fienden ännu inte agerat. I mångt och mycket är det inte svårare än så att konstatera det kontroversiella i frågan.

Det är uppenbart att politikerna får smutsiga händer i det här avseendet eftersom de går till preventiv attack med osäkerhet om resultatet, och med än mer osäkra motiv. Det är en ond handling, som i värsta fall inte ens kan rättfärdigas av en god effekt. Att skydda sin befolkning mot en framtida attack är naturligtvis en god konsekvens, men till vilken gräns är det bättre än att ett krig bryter ut (som man inte kan vara helt säker på skulle inträffat om man inte agerade som man gjorde)? Den första graden av preventivt krig är på den vägen mer kontroversiell än den andra, eftersom den uppvisar en större osäkerhet.

Enligt Just War är det svårt att rättfärdiga det preventiva kriget av de första två graderna eftersom man inte vet om det finns en rimlig chans för framgång, och skälen och motiven är så pass oberäknliga. Robert Delahunty menar att det preventiva kriget kan rättfärdigas om, och endast om, en befolkning är hotad av massdöd. Ett sådant hot kan dessvärre vara svårt att utröna och sätta gränser för utan ett specifikt fall att tillgå (Delahunty, 2009: 863). Visserligen kan det påpekas att Sexdagarskriget i efterhand omnämns som mer eller mindre rättfärdigt, men även där var förhållandena relativt extrema med en gängbildning av stater och ett påtagligt hot. Att invadera suveräna stater för att de kanske kommer att göra något dåligt i framtiden är dock överlag inte fördelaktigt för en stabil världsordning (Freedman, 2008: 1).

För att utveckla de tankar som beskrivs av Barber, som väljer att förkasta det moraliska resonemanget och konsultera den internationella lagen, faller doktrinen om preventiva krig i den traditionella bemärkelsen, eftersom den inte klarar legalitetstestet och inte heller några realistiska kriterier. Ingen nation kan bygga sin utrikespolitik på något som är förbjudet för andra. Han talar om "the independent world" och "the entire world". Han menar att ingen kan nå framgång i utrikespolitiska sammanhang genom att tillgå sin individuella, självständiga verklighetsuppfattning utan att också dominera den övriga planeten. Detta kan dock inte uppnås så länge staten endast tillmötesgår de egna kraven (Barber, 2003: 95ff.). Men om alla stater skulle ha samma rätt att gå ut i krig för att de finner en ansats till hot, skulle det innebära anarki: "that way lies only anarchy: each nation deciding on war whenever and wherever it sees fit" (Barber, 2003: 101). Att börja med att legitimera ett preventivt krig skulle enligt det

resonemanget leda till att alla sorters krig blir ”för lätta” att rättfärdiga. Om man fortsätter tillräckligt länge står till slut varje man för sig själv.

3.4.2 Preventivt krig av den tredje graden

Det är redan klargjort att det är rättmätigt att enligt FN bruka rätten om självförsvar mot attacker så som terroristattacker den elfte september. En ansevärd andel forskare inom internationell lag instämmer i ett sådant faktum (Oberleitner, 2004: 265). Det ger dock inget svar på det moraliska rättfärdigandet av den här graden eller det preventiva kriget i stort.

Om man utgår ifrån att Kriget mot terrorismen och den här uppsatsproblematiken kring en tredje begreppsgrad grundar sig i terrorismen, så är dess eget rättfärdigande nästan oundvikligt att ta upp. För att kunna tala om Kriget mot terrorismen som bekämpningen av en ny och mer intensiv krigsföring, måste man först fastställa att terrorismen är just ny och mer intensiv än vad som påkallats tidigare under historien. Terrorism har visserligen funnits länge, men som nämnt inte i sådan utsträckning och med sådan uppmärksamhet som sedan 2001. Enligt den definition som gjorts tidigare, är terrorismen utförd av statlösa aktörer mot civila mål. Enligt Jus ad bellum gör det terrorismen till en icke rättfärdig krigsmetod, då staten är den enda legitima våldsutövaren och oskyldiga civila inte får vara huvudmålet. Detta skulle bevisa att Kriget mot terrorismen kämpar mot ovanliga hemskheter, och en ny typ av krigsföring (Leidman, 2005: 315).

Att terrorismen inte har en rättfärdig avsikt är alltså klart. Det uppfyller knappast något av Jus ad bellum-kriterierna eftersom det varken har en rättmätig orsak eller ett rättfärdigt skäl, och det utövas inte med proportionalitet eller av en legitim auktoritet. Det är dessutom inte den sista utvägen. Terroristerna agerar maximalistiskt och vägrar att förhandla (Goldmann, 1997: 271). Mark Amstutz menar rakt av att terrorismen är illegal och amoralisk (Amstutz, 2008:139). Med det konstaterat är nästa fråga sedan att värdera om det faktumet gör Kriget mot terrorismen ”mer” rättfärdigt.

Samtidigt menar Andrew Valls att terrorismen faktiskt kan rättfärdigas utifrån den argumentation han för. Han menar exempelvis att man inte kan åsidosätta terrorismen ett rättfärdigande bara för att oskyldiga dödas, för det händer även i ett rättmätigt krig. Han menar vidare att organisationer kan ses som legitima auktoriteter, och att om stater kan bestämma vad som är en sista utväg så har statlösa aktörer samma frihet (Valls, 2000: 72ff.). Skulle antagandet att terrorismen faktiskt är legitim, förändra synen på Kriget mot terrorismen? I så fall är önskan om en övervägning av andra medel än våld från amerikansk sida att bemöta terrorangreppen med till synes än viktigare. Men det gör inte Kriget mot terrorismens rättfärdigande mer framkomligt att terrorismen är rättfärdig.

Om man förutsätter att USA har begränsade och rimliga avsikter att enbart utrota terrorismen och försvara sitt land, uppfyller Kriget mot terrorismen samtliga kriterier av Jus as bellum förutom det om den sista utvägen. Men eftersom man nyttjat rätten av självförsvar i det här fallet, vilket annars inte är

aktuell för preventiva krig, så kan även det kriteriet bockas av. Däremot kan händelser efter krigsdeklarationen ifrågasättas som illegitima av samma orsak. Walzer skulle hävda att Irakkriget inte är legitimt eftersom det inte var den sista utvägen. USA gick in utan stöd från FN, med god vilja att hitta bin Ladin och massförstörelsevapen. Men en god vilja räcker inte långt, om det inte finns en legitim grund för det målet. Walzer menar att kriget inte var proportionerligt, och kunde ha lösts på ett helt annat plan, utan en krigsförklaring (Walzer, 2004: 160f.).

Om man bortser ifrån antagandet att USA enbart har goda intentioner med ett krig, då mycket tyder på motsatsen, så förklarades Kriget mot terrorismen väldigt snabbt och utan större eftertanke, även om det var en akt av självförsvar. Det är gärna en effekt av terrorismens attacker. Dessutom så har kampen mot terrorismen slagit mot den egna befolkningen genom avlyssning, övervakning och andra odemokratiska åtgärder för att hålla terroristerna i schack. Terrorismen är visserligen noga utstuderad för att skapa misstänksamhet, men att därigenom begränsa yttrandefriheten och förskjuta mänskliga rättigheter på hemmaplan, försvårar ytterligare rättfärdigandet av Kriget mot terrorismen (Denike, 2008: 112).

Som USA:s president skulle det möjligen anses som en försummelse av plikten att försvara sitt folk att inte gå till motaktion. Det är visserligen en ond gärning, som ger honom smutsiga händer, men det är också något som till viss del kommer med ansvaret för en sådan position. Det essentiella ligger i hur den motaktionen går till, för de stater som kopplats samman med terrorismen har i sin tur också rätt till självförsvar. Plötsligt kan försvaret mot ett fåtal attacker ha utlöst något gigantiskt, och det skulle inte vara en god effekt av att skydda sitt folk. Det är naturligtvis svårt att acceptera att oskyldiga civila går i terroristernas dödsfälla, men det torde vara lika svårt att acceptera att lika många dör i ett målinriktat dödande genom motattacker och ett utbrutet krig. Det är ett än svårare faktum att godta om motiven inte är de som gjorts tydliga för folket, vilket varit fallet då nya motiv uppenbarats efter att man har misslyckats med att peka ut terrorister. Det innebär att även kriterierna för Jus in bello är diskutabla. Barber menar att genom regimskifte och åtföljandet av resolutionen 1441 i Irak-fallet så behandlade USA Irak som en stat med självintressen snarare än för de statlösa terrorister som landet antogs hålla, och därmed hade "the United States turned the "new" preventive war doctrine back into the "old" deterrence and containment doctrine" (Barber, 2003: 121). Dessutom så har kriget sett "the occupation of Iraq and Afghanistan; the use of torture on detainees in Guantanamo Bay; extension of periods of detention without trial, and increased levels of surveillance and control" (Hudson, 2009: 702). För de som rättvisa ska skippas verkar andra intressen ha kommit i vägen.

Det finns flera olika håll att undersöka Kriget mot terrorismen ifrån. Dels ifrån det amerikanska perspektivet, men även ifrån terroristernas och de länder som kopplas samman med terrororganisationer. Blir svaret om ett rättfärdigande olika beroende på vilken grupp av människor man gör aktuell? De människor som far mest illa torde vara de civila i de länder som kopplas samman med terrororganisationer och där USA bestämt sig för att gå in. Så är det rätt att attackera bara för att man blivit attackerad? Moraliskt sett finns det flera aspekter

att väga in först. Anthony Burke menar att man måste se freden i ett vidare perspektiv:

”This continuum must include mechanisms such as diplomacy, covert operations, sanctions, coups, economic relationships, foreign aid and international law enforcement, and moral responsibility must extend across the entire gamut of social, political and humanitarian circumstances which precede, generate, shape and follow conflict.”
(Burke, 2004: 333).

Det finns helt enkelt en anledning för stater att bruka våld som en andra prioritering, och att värdesätta medling och dialog. Visst må det ändå finnas skäl för krig. Men samtidigt som ett skäl kan vara oklanderligt och rättfärdigt, kan kriget vara ojust eftersom skälet inte är tillräckligt betydelsefullt för att starta upp det (Kamm, 2004: 651).

4 Slutsats

Det preventiva kriget återspeglar en global komplexitet som inte är helt olik även andra etiska fenomen. I förhållande till varandra var både dess begreppsdefinition och rättfärdigande snurriga och oklara. Det fanns en problematik där, som jag genom den här uppsatsen har försökt bena ut. Till en början, ska det tydliggöras att resultatet av etableringen av en ny begreppsgrad inte förbättrat den problematiken. Kriget mot terrorismens del i begreppet gör inte definitionsmöjligheterna enklare i sak. Däremot gör det dem mer sanna.

Det som istället haft till syfte att förenkla definitionerna är det begreppssystem som utvecklats, vilket tillsammans med en tredje begreppsgrad försätter det preventiva kriget ett steg närmare dagens verklighet. Jag vill hävda att Kriget mot terrorismen enligt den nya definitionen kan och bör ta plats i begreppet. Den nya helhetsomfattande begreppsdefinitionen av preventiva krig, som inkluderar alla tre grader, är på den grunden: *ett preventivt krig är ett krig initierat av en stat som främst ämnar förebygga vad som anses som en planerad fientlig våldsaktion eller ytterligare fientliga våldsaktioner av en annan stat eller av en statlös aktör*. Det är tydligt att den nya begreppsgraden inte bara skiljer sig från de övriga, utan att den också förändrar den totala synen på det preventiva kriget. De mest påtagliga förändringarna av definitionen är, med anledning av Kriget mot terrorismen, tidsaspekten, om ett angrepp inträffat eller ej, samt att även statlösa aktörer kan agera våldsutövare.

Vidare kan det bekräftas att den nya begreppsgraden, och Kriget mot terrorismen som ett preventivt krig, påverkar fenomenets rättfärdigande. Det preventiva kriget är inte okontroversiellt i någon form, men det är uppenbart att Kriget mot terrorismen rör om i grytan. Det skildrar en skräck och grymhet som det preventiva kriget tidigare aldrig skådat.

Så, är det *preventiva kriget rättfärdigt*? Ingen av begreppsgraderna kan med rätta utmålans som fullkomligt legitim, utifrån de värden som preciserats här. Visserligen kan varje grad behandla undantag, och då det exempel som varit belysande genom uppsatsen endast frambringar problematiken med den tredje begreppsgraden, är konklusionen inte allmängiltig. Det är emellertid ändå berättigat att utifrån den här studien påstå att inget preventivt krig, oavsett grad, är rättfärdigt. Det kan istället sägas att den första graden av preventivt krig är mer kontroversiell än den andra, och den andra mer kontroversiell än den tredje. Det är rimligt att tänka att ju större kännedom man har om det fientliga hotet, desto mer rättfärdigt blir ett eventuellt angrepp. Den kännedomen leder nämligen till ökad kunskap om rättfärdiga motiv och avsikter för att gå ut i krig, likväl som en minskad osäkerhet inför framtiden. Den hjälper också till att bemöta krig som en sista utväg. På de punkterna misslyckas det preventiva kriget, vilket gör det orättfärdigt. Kriget mot terrorismen gör, trots en kontroversiell natur i sig med

flera orättfärdiga beröringspunkter, inte det preventiva kriget mindre rättfärdigt, eftersom det ändå har den högsta graden av kännedom om motståndarens militära hot. Snarare är det den traditionella innebörden av det preventiva kriget som bör ifrågasättas. Ett krig som utfärdas före sin tid är helt enkelt inte ett legitimt sådant.

5 Referenser

- Agrell, Wilhelm, 2000. *Morgondagens krig – Tekniken, politiken och människan*, Stockholm: Ordfront.
- Ahlenius, Henrik (red.), 2004. *Vad är moraliskt rätt? Texter i normativ etik i urval av Henrik Ahlenius*, Stockholm: Bokförlaget Thales.
- Amstutz, Mark R., 2008. *International Ethics. Concepts, Theories, and Cases in Global Politics*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Badersten, Björn, 2006. *Normativ metod. Att studera det önskvärda*, Lund: Studentlitteratur.
- Bakircioglu, Onder, 2009. "The Future of Preventive Wars: the case of Iraq", *Third World Quarterly*, vol. 30, nr. 7, s. 1297-1316.
- Barber, Benjamin R., 2003. *Fear's empire – War, Terrorism, and Democracy*, New York: W.W. Norton & Company, Inc.
- Bok, Sissela, 1992. "Lies for the Public Good", s.218-231 i Madsen, Peter - Shafritz, Jay M. (red.), *Essentials of Government Ethics*. New York: Eridian.
- Bring, Ove, 2002. *Folkrätt för totalförsvaret: en handbok*. Stockholm: Norstedts förlag (3:e uppl.).
- Burke, Anthony, 2004. "Just War or Ethical Peace? Moral Discourses of Strategic Violence After 9/11", *International Affairs*, vol. 80, nr 2, s. 329-353.
- Delahunty, Robert J. – Yoo, John, 2009. "THE "BUSH DOCTRINE": CAN PREVENTIVE WAR BE JUSTIFIED?", *Harvard Journal of Law & Public Policy*, vol. 32, nr. 3, s. 843-866.
- Denike, Margaret. 2008. "The Human Rights of Others: Sovereignty, Legitimacy, and "Just Causes" for the "War on Terror"", *Hypatia*, vol. 23, nr. 2, s. 95-121.
- French, Peter, 1983. "Dirty Hands", s. 15-24 i *Ethics in Government*. Eaglewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, Inc.
- Freedman, Lawrence D., 2008. "Eve of Destruction: The Coming Age of Preventive War/Striking First: Preemption and Prevention in International Conflict", *Foreign affairs*, vol. 87, nr. 5, s. 168-170.
- Goldmann, Kjell – Pedersen, Mogens N. – Øyvind Østerud (red.), 1997. *Statsvetenskapligt lexikon*. Stockholm: Universitetsforlaget.
- Gordon, Avishag, 2006. "“Purity of Arms,” “Preemptive War,” and “Selective Targeting” in the Context of Terrorism: General, Conceptual, and Legal Analyses”, *Studies in Conflict and Terrorism*, vol. 29, nr 5, s. 493-508.
- Gustavsson, Jakob – Tallberg, Jonas (red.), 2006. *Internationella relationer*, Lund: Studentlitteratur.
- Hudson, Barbara, 2009. "JUSTICE IN A TIME OF TERROR", *British Journal of Criminology*, vol. 49, nr 5, s. 702-717.

Kamm, F. M., 2004. "Failures of Just War Theory: Terror, Harm, and Justice", *Ethics*, vol. 114, nr. 4, s. 650-692.

Kurtulus, Ersun N., 2007. "The notion of a "pre-emptive war": the [1967] Six Day War revisited", *Middle East Journal*, vol. 61, nr. 2, s. 220-238.

Liedman, Sven- Erik, 2005. *Från Platon till Kriget mot Terrorismen*, Falun: Albert Bonniers förlag.

Lindley, Dan, 2009. "The Prevalence of Pre-Emptive and Preventive War – What is the Costum?", *Conference Papers - International Studies Association*, s. 1-31.

Nationalencyklopedin – Kubakrisen: www.ne.se – <http://ne.se/cubakrisen>. Hämtad 21/3-10.

National Security Strategy 2002: <http://www.globalsecurity.org> – <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/national/nss-020920.pdf>. Hämtad 28-04-10.

Oberleitner, Gerd, 2004. "A just war against terror?", *Peace Review*, vol. 16, nr. 3, s. 263-268.

Reichberg, Gregory M., 2007. "Preventive War in Classical Just War Theory", *Journal of the History of International law*, vol. 9, nr. 1, s. 5-35.

Saikal, Amin, 2003. *Islam and the West. Conflict or Cooperation?* New York: Palgrave Macmillan.

Sjölin, Mats, 2004. *Politisk etik*. Lund: Studentlitteratur.

Teorell, Jan – Svensson, Torsten, 2007. *Att fråga och att svara. Samhällsvetenskaplig metod*. Malmö: Liber.

Trachtenberg, Marc, 2007. "Preventive War and U.S. Foreign Policy", *Security studies*, vol. 16, nr. 1, s. 1-31.

Tännsjö, Torbjörn, 2000. *Grundbok i normativ etik*. Stockholm: Thales.

Umeå Universitet - Definitioner av krig: <http://www8.pol.umu.se/> – http://www8.pol.umu.se/FOKS/kurswebbar/FOKS_A1/DEFINITIONER%20AV%20KRIG%20OCH%20KONFLIKTER.pdf. Hämtad 07-04-10.

Valls, Andrew, 2000. "Can Terrorism be Justified?", s. 65-80 i Valls, Andrew (red.), *Ethics in International Affairs, theories and cases*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Walzer, Michael, 1973. "Political Action: The Problem of Dirty Hands", *Philosophy and Public Affairs*, vol. 2, no. 2, s. 160-180.

Walzer, Michael, 2004. *Arguing about war*. New Haven: Yale University Press.